

поштовху» для «недорозвинених народів», який начебто неодмінно слідував за приєднанням до імперії, і, навпаки, намагалися не помічати негативних явищ, що супроводжували цей процес (скорочення населення, культурну деградацію, економічний занепад).

За словами Альфреда Рібера, імперський історичний досвід Росії включав обов'язкову «боротьбу на двох рівнях за гегемонію над прикордонними землями» – з народами, якими імперія керувала, чи вважала, що керує, та з іншими імперіями [2, р. 86]. Проте широкого розголосу набували лише події другого, «міжімперського» рівня, і лише у випадках, коли вони доводили перевагу Росії. В результаті вітчизняній історії добре відомі випадки, коли Росія рятувала прикордонні народи від етноциду з боку, наприклад, Туреччини, Персії або Китаю, але ми майже нічого не знаємо про невдалі спроби територіального зростання імперії.

Хто щось чув про намагання приєднати до Росії Гавайські острови, частину Сомалі або створення на землях Маньчжурії так званої «Жовторосії»? За винятком професійних істориків, ніхто. Ці сюжети реальної історії залишилися поза увагою широкого загалу, оскільки не вписувалися у прогресистсько-месіанську логіку офіційної російської історіографії. Трохи більше пощастило «грецькому проекту» Катерини II (завоювання Константинополя, звільнення слов'ян на Балканах і створення підконтрольної Росії православної імперії на кшталт Візантійської) або Форту Росс в Каліфорнії.

Проте всі – відомі і невідомі – негативні спроби лише підкреслюють загальні експансіоністські настанови російської політики. Експансія є способом існування будь-якої імперії, і Росія у цьому плані не є винятком. Саме цією обставиною і пояснюється виняткова кількість війн в російській історії.

Література

1. Шпорлюк, Роман. Падіння царистської імперії й СРСР: російське питання та надмірне розширення імперії / Р. Шпорлюк // Дух і Літера. – К.: ФАКТ, 1997. – С.100-136.
2. Rieber, Alfred J. Struggle over the Borderlands // The Legacy of History in Russia and the New States of Eurasia Ed. by S. Frederick Starr. – New York: M.E. Sharpe. 1994. – 313 p.

УДК 316.776.23

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ МОДЕЛЮВАННЯ РЕАЛЬНОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІУМУ

Г.Є. Ковальський

Нове тисячоліття формує нові механізми та модерний інструментарій інформаційного простору. За визначенням філософа Е. Тоффлера, світове суспільство знаходиться на інформаційній стадії розвитку людства. А протистояння в кожному з них спричинені найважливішими ресурсними елементами – земля в аграрній, промисловість в індустріальній та інформація в інформаційній цивілізації. В інформаційних протистояннях перемагає той, хто користується здобутками нової цивілізації. Дж. Арквілла підкреслював, що в нових умовах функціонування мережових складових підкорити будь-яке суспільство стає можливим у разі контролю нарративу характерному цьому середовищу. Наратив формує складові елементи, структуру і світоглядну модель світу. Тому розуміти інформацію необхідно не тільки як трансляцію, але й як організуючу складову системи.

Зовнішній інформаційний вплив на українське суспільство має ознаки пропаганди, ідеологічного та інформаційно-психологічного впливу, тощо. В основу цих теорій психологічно-інформаційного впливу покладено тези китайського стратега Сунь-Цзи, Гарольда Д. Лассуелла, Віллі Мюнценберга. Характерними рисами впливу є формування відповідної реальності на цілеспрямованій території, залучення до цього інформаційних ресурсів опонента, використання медіаторами у «налаштуванні» суспільної свідомості з використанням психоемоційних інформаційних прийомів найвищих посадових осіб зацікавлених держав. Одним з головних принципів революційної доцільності було блокування технічних можливостей передачі інформації – радіо, телебачення, Інтернету. На сьогодні найбільш затребуваним механізмом передачі інформації серед населення України залишається телебачення, яке дає ефект одночасного виходу на масового глядача.

До механізмів впливу через ЗМК відносять: інформаційну блокаду, що була спрямована на формування інформаційного вакууму для українських ЗМК та подачу новинарного фактажу під потрібним кутом зору; використання «лідерів думки» – діячів політики, релігії, культури, науки, мистецтва, спортсменів, військових; методи ефекту першості та упереджувального удару; переписування історії та руйнування історичної пам'яті; метод зворотного зв'язку; прийоми емоційного резонансу, сенсаційності та психологічного шоку; повторюваність тверджень задля формування відповідних ідеологічних установок [1, С. 136]. Ці засоби забезпечують потреби оперативного маніпулювання (використання наявних в суспільній свідомості стереотипів) і стратегічного (формування потрібних психологічних установок).

На думку Г. Почепцова, сьогоднішнє інформаційне протистояння в Україні є «першою смисловою війною в світі», де образ та візуалізація вмикають емоційне сприйняття інформації усуваючи раціональний підхід у міркуванні. Тут мета знаходиться не у віртуальному, а у фізичному вимірі. Так смислова війна перемагає розум, а згодом і цілі території. Одним з видів інформаційного впливу є термінологічне тлумачення подій в Україні. Так, різниця між поняттями «конфлікт» та «війна» простягається в масштабуванні конфлікту, розумінні суб'єктами міжнародних юридичних зобов'язань [2]. Використання ефемерної термінології дає помилкові уявлення про події у людей покликаних до їх вирішення та неефективні методи реакції.

Не менш важливим інструментом є релігійні почуття та різні маніпуляції навколо них. Автором у власній монографії якраз висвітлені проблеми теорії «Москви-Третього Риму» та російського православного традиціоналізму, сформульованих О. Дугіним [3]. До інструментарію зараховано й змагання в ідеологічній площині. Намагання вивести ідеологічний концепт «русский мир» на цивілізаційний рівень визначає амбіції до конкурування з сучасними світовими цивілізаційними моделями. Нині спостерігаємо на планеті «зіткнення цивілізацій», про які говорив у С. Гантінгтон. Інформаційні змагання свого часу змусили світову спільноту шукати актуальні ідеологічні обґрунтування західного цивілізаційного концепту, мобілізувати нових adeptів на їх захист.

Стрімкий розвиток світового суспільства, поява широкого та диференційованого, подекуди конкуруючого, світу цінностей, ускладнення ціннісних взаємовідносин «людина-людина», «людина-держава», «держава-держава» стали каталізатором кризи ціннісних орієнтацій не тільки в Україні, а й у всій Східній Європі. Європейці об'єдналися на основі певних принципів, серед яких в узагальненому вигляді є: рівноправність громадян і влади, соціальна відповідальність, освіченість, широкий спектр можливостей самореалізації, відкритість, толерантність, повага до вибору, професії, старості.

Цілком логічно, щоб в арсеналі інформаційного інструментарію українського суспільства мали бути власні механізми асиметричної відповіді. На думку британських вчених Л. Ролянда і Т. Вейна, «м'яка сила» має бути спрямована не на зміну сприйняття, а на зміну поведінки. Найбільш цікавою відповіддю на зовнішню пропаганду є організація

стратегічної комунікації, яка є інтеграцією досліджень сприйняття аудиторії та зацікавлених сторін з врахуванням отриманих результатів під час реалізації політики. Також, має бути сформульована проста концепція культурно-ідеологічного розвитку українського суспільства, що дає пояснення мети, заради якої український народ проходить випробування. У новій геополітичній реальності Україна виступає центром політичної, культурної й аксіологічної консолідації західної частини євразійського простору. Найголовнішим інструментом внутрішнього консолідаційного впливу виступають традиційні засади існування української нації, що відкриває шлях до розуміння фундаментальних понять, на яких ґрунтуються інші елементи смислового концепту.

Таким чином, за допомогою визначеного інформаційно-психологічного інструментарію здійснюється екзогенний вплив на психіку і свідомість людей, з метою впровадження і вкорінення у пам'яті необхідних ідеологем, міфів і установок, формування стереотипів поведінки та прийняття рішень, каналізації настроїв, почуттів, волі. Застосування маніпулятивних інформаційних технологій проти України скеровано на погіршення її міжнародного іміджу, зменшення її геополітичної вагомості, спотворення інформаційної й історичної реальності, на дестабілізацію ситуації всередині України з метою впровадження власної політики «керованого хаосу», застосуванням «мови ворожнечі» формувати стереотипи меншовартості та вторинності українців, намагаючись не допустити створення політичної нації в Україні, розширення дискурсу «мовного питання» і поширення розколу серед політичної еліти та українського громадянського суспільства.

Література

1. Ковальський Г. Є. Інформаційна складова протистояння на Сході України // Гібридна війна: in verbo et in graxi / ДонНУ імені Василя Стуса. – Вінниця : 2017. – С. 135–174.
2. Ковальський Г. Є. Конфлікт VS війна: боротьба інформаційних концептів / Г. Є. Ковальський // Гілея. – Випуск 113. – 2016. – С. 274-277.
3. Ковальський Г. Є. Традиціоналістський конструкт українського соціуму [монографія] / Г. Є. Ковальський. – Донецьк-Вінниця: ДонНУ, 2015. – 147 с.

УДК 396

РОЛЬ ЖІНКИ У ФОРМУВАННІ МІЖКУЛЬТУРНОГО ДІАЛОГУ. ДОСВІД АМЕРИКАНСЬКОГО ФРОНТИРУ

М. В. Колінко

Історія американського фронтиру є важливим і повчальним прикладом процесу міжкультурної взаємодії: від конфлікту до культурного визнання і розуміння. Типовим прикладом гендерних фронтірних студій є роботи американського професора історії Гленди Райлі. Наприклад, її книга «Забираючи землю, ламаючи землю: жінки колонізують американський Захід і Кенію» [2] досліджує життя жінок колоністів на американському і кенійському фронтірі, щоб продемонструвати важливість статі і раси в формуванні прикордонного жіночого досвіду. Роль жінки на фронтірі значно відрізнялася від ролі чоловіка. Тим часом, їх вплив на місцеву культуру розглядається як більш активний. У міжкультурному діалозі між світом переселенців і світом індіанців жінка виступала культурним транслятором. Дослідження Г. Райлі показують чудові паралелі: на обох кордонах білі жінки були активними агентами колоніальних захоплень. Вони вірили в необхідність нав'язувати свою культуру корінним народам,